

УДК 342.9:37.014.543

JEL Classification I 22

Сидор Галина

к. е. н., доцент, доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу

Західноукраїнського національного університету

м. Чортків, Україна

E-mail: sidor.gal@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9578-0588

Вербіцька Інеса

к. е. н., доцент, доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу

Західноукраїнського національного університету

м. Чортків, Україна

E-mail: verbinessa@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4632-859X

Савків Уляна

к. е. н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

ім. Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ, Україна

E-mail: usavkiv@meta.ua

ORCID: 0000-0002-1101-4702

**ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФІНАНСУВАННЯ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Анотація

Вступ. Вхідження нашої держави у світовий економічний простір зумовлює необхідність розгляду досвіду зарубіжних країн щодо фінансування загальної середньої освіти. Вважаємо, що аналіз реформ освіти у промислово

розвинених країнах дасть змогу уникнути багатьох помилок, перейняти позитивний досвід у розвитку системи освітніх послуг. Для того, щоб вирішити головні проблеми фінансування освіти в Україні, необхідно здійснити діагностику системи функціонування фінансового забезпечення загальної середньої освіти у розвинених країнах світу.

Методи. Теоретико-методологічною основою для впровадження зарубіжного досвіду фінансування загальної середньої освіти стали праці вітчизняних та зарубіжних учених щодо використання окремих способів фінансування загальної середньої освіти в Україні, отримані результати дослідження у формі пропозицій та рекомендацій можуть бути використані нашою державою у сфері фінансування середньої освіти з метою покращення управління фінансовими ресурсами, що виділяються з місцевих бюджетів на цю сферу. У статті використано такі методи дослідження, як загальні та спеціальні методи, зокрема: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження – для забезпечення досягнення цієї мети; абстрактно-логічний та діалектичний методи аналізу – для обґрунтування теоретичних положень та висновків.

Результати. У статті досліджено способи фінансування загальної середньої освіти у промислово розвинених країнах. Для прикладу розглянуті такі країни, як: США, Великобританія, Польща, Іспанія та Італія. Узагальнено зарубіжний досвід управління та фінансування середньої освіти в цих країнах. Запропоновано використання окремих способів фінансування загальної середньої освіти в Україні. Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичному вирішенні комплексу питань щодо імплементації зарубіжних моделей фінансування загальної середньої освіти у вітчизняну практику.

Перспективи. Подальші наукові дослідження спрямуємо на вивчення позитивних аспектів зарубіжного досвіду щодо нормативно-правового забезпечення у сфері фінансування середньої освіти.

Ключові слова: освітня система, загальна середня освіта, управління, фінансування.

Вступ. Входження нашої держави у світовий економічний простір зумовлює необхідність розгляду досвіду зарубіжних країн щодо фінансування загальної середньої освіти. Вважаємо, що аналіз реформ освіти у промислово розвинених країнах дасть змогу уникнути багатьох помилок, перейняти позитивний досвід у розвитку системи освітніх послуг. Для того, щоб вирішити головні проблеми фінансування освіти в Україні, необхідно здійснити діагностику системи функціонування фінансового забезпечення загальної середньої освіти у розвинених країнах світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, що стосуються фінансового забезпечення загальної середньої освіти, завжди перебувають у центрі уваги вчених-економістів, часто розглядалися на засіданнях дослідницьких центрів, відображалися в аналітичних доповідях та щорічних звітах, що дає змогу суттєво розширити коло знань про цю проблему.

Вивченням вищевказаних питань займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Г. М. Александрова [1], Л. Я. Бенюк [2], Я. В. Мельник [4], О. С. Коцовська [3], Л. М. Юрчук [7], А. В. Шевчук [6]. Крім вищевказаних наукових розробок, варто назвати й дослідження автора роботи – Г. В. Сидор [5].

Мета – узагальнення передового досвіду зарубіжних держав, котрі досягли найкращих результатів у сфері фінансування загальної середньої освіти.

Методологія дослідження. Теоретико-методологічною основою для впровадження зарубіжного досвіду фінансування загальної середньої освіти стали праці вітчизняних та зарубіжних учених щодо використання окремих способів фінансування загальної середньої освіти в Україні, отримані результати дослідження у формі пропозицій та рекомендацій можуть бути використані нашою державою у сфері фінансування середньої освіти з метою покращення управління фінансовими ресурсами, що виділяються з місцевих

бюджетів на цю сферу. У статті використано такі методи дослідження, як загальні та спеціальні методи, зокрема: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження – для забезпечення досягнення цієї мети; абстрактно-логічний та діалектичний методи аналізу – для обґрунтування теоретичних положень та висновків.

Результати. Одним з важливих напрямів дослідження проблеми фінансування загальної освіти є системне вивчення передового досвіду зарубіжних держав, котрі досягли найкращих результатів у цій сфері. Звісно, у цьому контексті варто говорити про адаптацію, а не про пряме копіювання чужого досвіду у сферу фінансування освіти, що не завжди дасть ефективний результат, оскільки кожна країна має свої особливості та свій шлях розвитку.

На нашу думку, на прикладі економічно розвинутих країн світу можна розглянути й запропонувати кілька ефективних прийомів та методів бюджетного менеджменту у формуванні середньої освіти з метою імплементації їх в Україні. Варто зробити акцент саме на тих інструментах, які можна застосувати у сфері фінансування регіональної освіти з метою покращення управління фінансовими ресурсами, що виділяються з місцевих бюджетів на загальну освіту.

Щодо сфери фінансування загальної середньої освіти, то доволі цікавим є досвід США. Кошти на загальну середню освіту в цій країні надходять із бюджетів усіх рівнів: муніципалітету (освітнього округу); штату, федерального округу. Констатовано, що частка коштів, які поступають із федерального бюджету, практично в усіх штатах однакова і не перевищує 8% від загальної суми коштів. Кошти муніципалітету та штату діляться у співвідношенні 50 на 50.

Частина коштів у муніципалітети (освітні округи), окрім коштів штату, що безпосередньо виділяються на загальну освіту, надходять у вигляді міжбюджетних перерахувань (трансфертів вирівнювання).

Суттєва частина фінансової допомоги школам, що надходить із рівня штатів, поступає через освітні округи, яким у законодавчо визначеному

порядку делеговане право управління школами. Засоби для шкіл надходять від освітнього округу, штату (якщо він є незалежним і наділений повноваженням стягувати податки) або від муніципалітету, якщо освітній округ є залежним і не має податкових повноважень.

Окремі штати вводять поняття «підтримування зусилля», яке надає впевненість, що фінансуванню загальної середньої освіти ніщо не загрожує. Це досягається на законодавчому рівні шляхом фіксування частки сукупного доходу, що отримує бюджет штату, яка має бути спрямована на підтримку освіти, або створення спеціального освітнього фонду з умовою, що його доходи мають щороку збільшуватися на певний відсоток.

Як бачимо, фінансування системи загальної середньої освіти у США суттєво відрізняється від тої, яка функціонує в нашій державі. По-перше, фінансування освіти здійснюється безпосередньо з відповідного бюджету; по-друге, органи управління виконують чітко визначені функції, які не дублюються; по-третє, освітні заклади мають фінансову та організаційну самостійність.

У майбутньому наочним прикладом для вітчизняної економіки може послужити досвід Великобританії у сфері фінансування загальної середньої освіти. У цій країні шкільна освіта фінансується з Державного бюджету. Обсяг фінансування залежить від кількості учнів. Школи отримують гранти федеральної та місцевої влади і самостійно розпоряджаються ними. Для отримання статусу грантоуправителя початкові школи можуть об'єднуватися у кластери.

Здібні учні можуть отримувати стипендію від держави або від школи. Для заохочення юних талантів діє особлива урядова програма, а обсяг допомоги залежить від середньорічних доходів сім'ї.

Проведений аналіз дає підстави зробити висновок, що у сфері фінансування загальної середньої освіти Великобританії позитивним є, по-перше, самостійність шкіл у розпорядженні коштами, які отримано з власного

фандрайзингу та бюджету, по-друге, органи управління виконують чітко визначені на законодавчому рівні функції, які не дублюються.

Розглянемо досвід Польщі у сфері шкільної освіти з метою виокремлення особливостей фінансування у цій країні, що, з нашої точки зору, становитимуть практичний інтерес для України. Головним джерелом фінансування сфери шкільної освіти у цій державі є освітня частина загальної субсидії з Державного бюджету. Для всіх органів місцевого самоврядування сума загальної субсидії визначається щорічно в законі про Держбюджет, відтак міністр національної освіти встановлює алгоритм розподілу цих коштів між відповідними органами місцевого самоврядування, які окреслюють правила щодо того, як школи мають отримувати та використовувати приватні кошти. Освітня субсидія з Державного бюджету упродовж останніх років становила приблизно 70% загальних витрат на шкільну освіту.

Практику вдалих структурних трансформацій щодо фінансування загальної середньої освіти Україна може перейняти в Іспанії. Організація системи державного фінансування у цій країні здійснюється відповідно до децентралізації освітніх повноважень.

Кошти, що виділяються на освіту, та розподіл їх між автономними областями, різними програмами й послугами визначаються щороку в Державному бюджеті. У своїх бюджетах автономні області ухвалюють рішення про фінансування витрат на освіту за рахунок державних трансфертів і частково – місцевих податків.

Доволі цікавим є досвід Італії у сфері фінансування шкільної освіти. Ця держава несе відповідальність за фінансування шкіл як на адміністративні, так і на освітні цілі.

Регіони мають безпосередньо надавати (однак нерідко делегують це право муніципалітетам і провінціям) допомогу та послуги учням (харчування, транспорт, підручники для початкової школи, допомога дітям із бідних сімей, медична та соціальна допомоги) з власного бюджету, вони також мають фінансувати плани будівництва шкіл. Муніципалітети та провінції Італії

відповідають за забезпечення в школах освітлення, опалення, телефонного зв'язку, підтримання шкільних будівель у належному стані тощо.

У табл. 1 представлено наочну схему фінансування загальної середньої освіти в різних державах.

Таблиця 1

Схема фінансування загальної середньої освіти в різних державах*

Держава	Джерела фінансування та особливості розподілу й використання бюджетних коштів на середню освіту
США	<ul style="list-style-type: none"> – кошти надходять із бюджетів усіх рівнів: федерального округу, штату, муніципалітету (освітнього округу). Частка коштів, які поступають із федерального бюджету, практично в усіх штатах однакова і не перевищує 8% від загальної суми коштів. Кошти штату та муніципалітету діляться у співвідношенні 50 на 50; – міжбюджетні перерахування (трансфертів вирівнювання); – фінансова допомога школам, що надходить із рівня штатів, поступає через освітні округи, яким у законодавчо визначеному порядку делеговане право управління школами; – засоби для шкіл надходять від штату, від освітнього округу (якщо він є незалежним і наділений повноваженням стягувати податки) або від муніципалітету, якщо освітній округ є залежним і не має податкових повноважень
Великобританія	<ul style="list-style-type: none"> – фінансування із Держбюджету. Розмір фінансування залежить від кількості учнів; – гранти місцевої та федеральної влади, якими школи самостійно розпоряджаються; – стипендія від школи або від держави. Діє особлива урядова програма для заохочення юних талантів, а обсяг допомоги залежить від середньорічних доходів сім'ї; – школи можуть самостійно розподіляти кошти в рамках отриманого від держави бюджету та власного фандрайзингу
Польща	<ul style="list-style-type: none"> – освітня частина загальної субсидії з Державного бюджету, алгоритм розподілу розміру якої встановлює міністр національної освіти; – органи місцевого самоврядування встановлюють правила оплати праці вчителів і визначають правила отримання та використання школами приватних коштів
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> – кошти, що виділяються на освіту, та розподіл їх між автономними областями, різними програмами й послугами визначаються щороку в Державному бюджеті; – автономні області у своїх бюджетах ухвалюють рішення про фінансування витрат на освіту за рахунок державних трансфертів і частково – місцевих податків
Італія	<ul style="list-style-type: none"> – регіони мають безпосередньо надавати (однак нерідко делегують це право муніципалітетам і провінціям) допомогу та послуги учням (харчування, транспорт, підручники для початкової школи, допомога дітям із бідних сімей, медична та соціальна допомоги) з власного бюджету, вони також мають фінансувати плани будівництва шкіл; – провінції та муніципалітети несуть пряму відповідальність за забезпечення в школах опалення, освітлення, телефонного зв'язку,

Як бачимо, протягом останніх років процеси децентралізації в освітній сфері також відбуваються в країнах із сильно централізованим управлінням цієї галузі. У нашій державі процеси децентралізації знаходяться на початковому етапі, тому, з нашої точки зору, повноваження органів місцевого самоврядування різних рівнів у сфері освіти ще не визначені в повному обсязі.

Висновки і перспективи. Результати проведеного дослідження щодо узагальнення зарубіжного досвіду фінансування та управління сфери загальної середньої освіти дають можливість виокремити пріоритетні напрями реформування та вдосконалення бюджетного менеджменту закладів шкільної освіти України на міському рівні, а саме:

- розроблення та реалізація нової системи фінансової підзвітності (шкільного менеджменту) органам місцевого самоврядування за фінансові асигнування;
- закріплення на рівні законодавства частки сукупного доходу міського бюджету, яка має бути спрямована на розвиток освіти (фінансування адресних проєктів та програм);
- збільшення самостійності шкіл щодо розпорядження коштами, які вони отримали з бюджету, а також власного фандрайзингу (виділення стипендій та грантів здібним учням на реалізацію наукових проєктів) тощо.

Як бачимо, у кожній державі формується своя модель фінансування регіональної освіти відповідно до її національної системи бюджетної політики і традицій місцевої підтримки цієї сфери. Однак усім країнам притаманний єдиний підхід до регіональної освіти як до вагомого чинника економічного прогресу суспільства.

Подальші наукові дослідження спрямуємо на вивчення позитивних аспектів зарубіжного досвіду щодо нормативно-правового забезпечення у сфері фінансування середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Александрова Г. М. Проблеми фінансування освіти на місцевому рівні. *Бізнес та інтелектуальний капітал*. 2015. №3. С. 56–69.
2. Бенюська Л. Я. Проблеми бюджетного забезпечення освіти в контексті децентралізації управління. *Регіональна економіка*. 2016. №1. С. 121–129.
3. Коцюк О. С. Механізм фінансового забезпечення освіти: правові засади розподілу владних повноважень. *Аспекти публічного управління*. 2014. №9–10. С. 72–79.
4. Мельник Я. В. Шляхи удосконалення системи фінансування закладів освіти: регіональний аспект. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 33. С. 202–208.
5. Sydor H. V. Implementation of foreign experience of financing general secondary education. *Science, research, development*. 2020. №35 (Bialystok, 27–30 novemb. 2020). P. 27–30.
6. Шевчук А. В. Регіональні освітні системи: теорія, методологія, практика інноваційного розвитку : монографія. Львів. 2013. 464 с.
7. Юрчук Л. М. Механізм утворення освітніх округів. URL: www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10ylmuoo.pdf
8. Ярош А. О. Способи фінансування загальної середньої освіти в зарубіжних країнах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2015. Вип. 16 (1). С. 99–101.

Halyna Sydor

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Department of Fundamental and Specialized Disciplines

Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business

West Ukrainian National University

Chortkiv, Ukraine

E-mail: sidor.gal@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9578-0588

Inesa Verbitska

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Department of Fundamental and Specialized Disciplines

Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business

West Ukrainian National University

Chortkiv, Ukraine

E-mail: verbusinessa@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4632-859X

Uliana Savkiv

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Department of Accounting and Auditing

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Ivano-Frankivsk, Ukraine

E-mail: usavkiv@meta.ua

ORCID: 0000-0002-1101-4702

**INTRODUCTION OF FOREIGN EXPERIENCE OF FINANCING GENERAL
SECONDARY EDUCATION**

Abstract

Introduction. *The entry of our country into the world economic space necessitates consideration of the experience of foreign countries in financing general secondary education. We believe that the analysis of educational reforms in industrialized countries will avoid many mistakes, adopt a positive experience in the development of educational services. In order to solve the main problems of financing education in Ukraine, it is necessary to diagnose the system of functioning of the financial support of general secondary education in the developed countries of the world.*

Methods. *The theoretical and methodological basis for the implementation of foreign experience in financing general secondary education was the work of domestic and foreign scholars on the use of certain methods of financing general*

secondary education in Ukraine, the results of research in the form of proposals and recommendations can be used by our state in the field of secondary education, management of financial resources allocated from local budgets in this area. The article uses such research methods as general and special methods, in particular: general scientific and special research methods to ensure the achievement of this goal; abstract-logical and dialectical methods of analysis to substantiate theoretical positions and conclusions.

Results. *The article investigates the methods of financing general secondary education in industrialized countries. For example, countries such as the United States, Great Britain, Poland, Spain and Italy are considered. The foreign experience of management and financing of secondary education in these countries is generalized. The use of certain methods of financing general secondary education in Ukraine is proposed. The scientific novelty of the obtained results lies in the theoretical substantiation and practical solution of a set of issues concerning the implementation of foreign models of financing general secondary education in domestic practice.*

Discussion. *Further research will focus on studying the positive aspects of foreign experience in regulatory and legal support in the field of secondary education financing.*

Keywords: *educational system, general secondary education, management, financing.*

References

1. Aleksandrova, H.M. (2015). Problemy finansuvannya osvity na mistsevomu rivni [Problems of financing education at the local level]. *Biznes ta intelektualnyy capital*, 3, 56–69.
2. Benovska, L.YA. (2016). Problemy byudzhethnoho zabezpechennya osvity v konteksti detsentralizatsiyi upravlinnya [Problems of budget support of education in the context of decentralization of management]. *Rehionalna ekonomika*, 1, 121–129.

3. Kotsovska, O.S. (2014). Mekhanizm finansovoho zabezpechennya osvity: pravovi zasady rozpodilu vladnykh povnovazhen [The mechanism of financial support of education: the legal basis for the distribution of power]. *Aspekty publichnoho upravlinnya*, 9–10, 72–79.

4. Melnyk, YA.V. (2012). Shlyakhy udoskonalennya systemy finansuvannya zakladiv osvity: rehionalnyy aspekt [Ways to improve the financing system of educational institutions: regional aspect]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnya*. Vyp. 33, 202–208.

5. Sydor, H.V. (2020). Implementation of foreign experience of financing general secondary education [Implementation of foreign experience of financing general secondary education]. *Science, research, development №35* (Bialystok, 27–30 novemb. 2020 r.). Bialystok, 27–30.

6. Shevchuk, A.V. (2013). Rehionalni osvitni systemy: teoriya, metodolohiya, praktyka innovatsiynoho rozvytku : monohrafiya. Lviv, 464.

7. Yurchuk, L.M. (2010). Mekhanizm utvorennya osvitnikh okruhiv [The mechanism of formation of educational districts]. URL: www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10ylmuoo.pdf

8. Yarosh, A.O. (2015). Sposoby finansuvannya zahalnoyi serednoyi osvity v zarubizhnykh krayinakh [Ways of financing general secondary education in foreign countries]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya : Yurysprudentsiya*. Vyp. 16 (1), 99–101.